

Protokol nahrávky*

Narátor: Josef Ptáček

Datum a místo natáčení: 3. a 4. 8. 2021 v ateliéru Josefa Ptáčka v Praze

Natočila a zpracovala: Tereza Vinická

	1. NAHRÁVKA
0:00:00	<p>Představení narátora. Josef Ptáček se narodil 23. února 1946 v Počátkách a vyrůstal v obci Studená na Jindřichohradecku. Jeho otec Josef Ptáček (ročník 1894) byl z osmi dětí (byli mezi nimi školní inspektorka Božena Zehnerová žijící ve Vídni nebo legionář Jaroslav Ptáček, autor krásných, ovšem ztracených deníků), otec byl tedy z velmi inspirativního prostředí. Vlastnil čtyři nákladní auta a zaměstnával šest lidí, později byl jeho majetek znárodněn a otec uvězněn, přesto nikdy nezahořkl. Vzpomínka na převoz monolitu pro 3. nádvoří Pražského hradu z lomu v Mrákotíně, převážela jej otcova firma, monolit se v obtížně průjezdném místě rozlomil. Matka (ročník 1913) byla učitelkou na základní škole. Narozena české rodině ve Vídni, kde byla její matka oblíbenou a doporučovanou posluhovačkou.</p> <p>Rodina Josefa Ptáčka po znárodnění vyhozena ze státního bytu, otec k bydlení adaptoval své garáže. Nemovitost je teď v narátorově vlastnictví.</p>
0:14:40	<p>Školní docházka ve Studené. Po základní škole o rok starší sestře dovoleno studovat v Jihlavě zdravotní školu, narátor režimem nucen k přípravě na dělnickou profesi - hornické učiliště v Ostravě. Po jakési nešťastné důlní události v létě 1959 otec narátora do Ostravy nepustil. Ten si našel zemědělskou školu v Telči, kde v oboru chovatel vydržel jen rok, pokračoval na zemědělské škole v Českých Budějovicích v technickém oboru mechanizátor. Tady se seznámil s lidmi ze skupiny Fotos - organizace města, která byla špičkou v oboru amatérské fotografie v 60. letech. Zde přes kamaráda první setkání s divadlem jako fotograf - Malé divadlo, bylo to v roce 1963. Vzpomínka na herce Jiřího Bártka, pozdějšího přítele. V roce 1967 do Budějovic přichází Josef Krofta, s narátorem se spřátelili. Když v roce 1971 Krofta odchází do Hradce Králové, JP jde za ním. V Hradci zůstal přes třicet let, stává se dvorním fotografem Divadla Drak.</p>
0:28:56	<p>Dodatečná vzpomínka na Malé divadlo před příchodem Josefa Krofta a po něm - večírky, kamarádství, pocit alternativního světa, oázy v jinak šedém světě komunistické společnosti.</p> <p>Pro inscenaci Mořský car dělal diapozitivy pro projekce, které byly součástí scénografie. Šlo o první spolupráci se scénografem Petrem Matáskem. Ředitel Ivan Pilný nad narátorem držel ochrannou ruku. Jiří Bártka začal později pro Kroftu i psát, je autorem textu k legendární hradecké inscenaci Enšpígl (1974), hráli Věra Říčařová s Matějem Kopeckým st. Scénografie František Vítek.</p>

	<p>Relativní svoboda pro práci - pro režim bylo Malé divadlo na okraji, repertoár hodně pro děti - cenzory tak přísně nesledováno. Naopak v Draku už se pracovalo se skrytými jinotaji, například v inscenaci Capocomico. Jan Dvořák i Josef Křofra byli velcí diplomaté, znali se s novinářem Jiřím Plachetkou (svého času byl tiskovým doprovodem Chruščeva v USA a osobním kamarádem Gagarina) - pomohl jim v Rusku při hledání Majakovského textů v Puškinově Muzeu v Moskvě. Nalezená Majakovského hra O naději pak inscenována v Draku pod názvem „Unikum.Dnes naposled!“ Vyznění textu (rozdělení Evropy na západ a východ) komunistické cenzuře uniklo. Aby si představitele strany naklonili, do Budějovic na předpremiéry byl zván ideolog strany Miroslav Müller, do Hradce pak Jiřina Švorcová.</p> <p>Triumfální zájezd inscenace Unikum do Norska, Švédska a Finska otevřel Draku cestu do světa - USA, Austrálie... Ve Skandinávii byl s Drakem i JP, taktéž na kongresu UNIMA v Moskvě (1976) - považován za norského účastníka - výhoda v podobě neomezené akreditace. Tam vznikla společná fotka Miloše Kirschnera, Sergeje Obrazcova a Antonína Martina Brousila - snímek, který oblétl časopisy. Odtud také výlet do Zagorska (kláštery, nádherná hudba), dnešní Sergijev Posad.</p>
0:46:30	<p>Narátor v Draku zavedl speciální zkoušky pro fotografa, vymohl si lepší podmínky pro focení. Vymezení jevištního prostoru světlem. Zákonitosti svícení divadelního prostoru, kde se stýká herec s loutkou. Inscenace Aby děti věděly - využití protisvětla - velkolepý efekt na drátěné síti, která tvořila scénografii inscenace. V knize Divadelní osmdesátky a Studio Beseda článek Miloslava Klímy O fotografovi, který inspiruje (o narátorovi). Focení inscenace Enšpígl - celý den, vše pečlivě připravováno za účasti mnoha zúčastněných. Poznatek, že ze špatné inscenace se fotograf nemá snažit dělat dobré fotografie.</p>
1:00:58	<p>Po nástupu Jakuba Krofty do funkce šéfa Draku JP odchází. Fotil také v Divadle Minor, v Divadle Spejbla a Hurvínka, v éře ředitelky Doubravky Svobodové Na zábradlí, v Divadle Alfa v Plzni. V Naivním divadle v Liberci pokračoval ihned po Draku, zde spolupráce s ředitelem Stanislavem Doubravou. Naivní divadlo charakterizuje jako scénu pro dospívající mládež a porovnává ji s Drakem. Popisuje postup při přípravě focení. První den viděl celou inscenaci, v dalších dnech si nechával přehrát vybrané scény. V Draku naproti tomu se focení věnovalo mnohem více času, někdy klidně celý den. Snaha dostat do fotky emoci, aby nebyla pouhým záznamem dění na jevišti. Uvádí opačný příklad prostého videozáznamu, který je pouhým zachycením bez emocí, ve fotce musí být něco víc. Divadlo Alfa Plzeň - báječná spolupráce s Ladislavem Dvořákem a Aloisem Tománkem, důležitost kamarádství, souznění při práci. Specifika a odlišnosti focení loutek a živých herců v činohře: loutka je objekt, důležité je vybrat klíčové okamžiky představení a loutku stylizovat, aby nepůsobila mrtvě. S tím podle narátora souvisí problém svícení - u loutek je mnohem důležitější, než u herců, ti mají výhodu mimiky.</p>
1:14:47	<p>Přiznat vedení loutek nebo zachovávat iluzi? Podle JP záleží na koncepci inscenace. Někdy se hraje poloskrytě, svícení pak napomáhá tomu, aby herci byli pouze „cítit“ (využití HDR systému fotoaparátu). Například</p>

	<p>inscenace Šípková Růženka (scénografie Petr Matásek) vyžadovala při focení přisvítit na herce a potlačit světlo směřující na loutky, aby byla patrná relace loutek s prostředím. Nebo například „fenomenální umění“ řezbáře Františka Vítka nevyžadovalo od fotografa jakékoliv dodávání emocí navíc, stačilo přiměřené osvětlení krásných loutek. Obecně při focení narátor vždy hledal výrazný kompoziční prvek a snažil se zaplnit co největší plochu fotografie.</p> <p>Spolupráce s Doubravkou Svobodovou nejprve v Divadle v Řeznické: často společně dělali „okrajové akce na hraně divadla“, například Mezisáz - spojení vernisáže fotografií z Tibetu (exkurz o focení v Tibetu a historka ze Lhasy) s recitací veršů, které účinkujícím utkvěly v paměti, od dětských hloupostí až po básně Vladimíra Holana. Zde exceloval fotograf Jaroslav Krejčí jako největší „tahoun“ této části večera - publikum křičelo smíchy. Ukázka básně Antonína Sichingera „Já, má milá a Antonín Zápotocký“ v podání narátora. Poslední částí večera byla výstava fotografií zanedbané a polorozbořené pražské periferie. Účinkující překvapení zřejmě tajným členem StB, který vyhrožoval zavřením divadla. Bylo to 16. 11. 1989. Druhý den se divadlo připojilo ke stávce v reakci na události na Národní třídě a začala sametová revoluce. Z Řeznické narátor vzpomíná také na herce Ivana Pokorného a režiséru Lucii Bělohorskou.</p>
1:30:10	<p>Přechod Doubravky Svobodové do Divadla Na zábradlí, narátor pozván k focení některých inscenací. Po návratu režiséra Jana Grossmana z Chebu fotil Grossmanova Dona Juana s Jiřím Bartoškou, Janou Preissovou a Ondřejem Pavelkou. Měl povolení od Jana Grossmana fotit přímo na jevišti, což uvolnilo herce (zejména Jiřího Bartošku a Ondřeje Pavelku), kteří začali hrát pro objektiv fotoaparátu a nebáli se velkých gest. Naproti tomu Jana Preissová v roli Elvíry byla ukázněná a držela se svého pojetí role. Při focení inscenace Ivanova v režii Otomara Krejčí zase miniaturním fotoaparátem, tzv. Micronou, vyvedl narátor z klidu herce, zejména Marii Tomášovou. Považovali ho za špiona. Jinak s Otomarem Krejčou vycházel velmi dobře, měl svobodu při focení jeho inscenací. Režisér byl velmi precizní, vše bylo přesně secvičeno, na jednotlivé momenty inscenace se fotograf mohl spolehnout. Opakem bylo například focení v Karlových Varech - Mrštíkových Maryša v režii Svatoslava Papeže. Herec Jaromír Tlalka vyhodil štos novin do vzduchu zrovna při výměně filmu v aparátu, druhý den si narátor na situaci počíhal, ovšem odehrála se na zcela jiném místě jeviště. Fotograf by podle narátora měl být „neviditelný“, což dokládá vzpomínka na maďarského režiséra Petera Gothára na MF Divadlo v Plzni a původně zakázané focení jeho inscenace Vánoce u Ivanovových.</p> <p>Focení práce Petra Lébla v Divadle Na zábradlí: narátor ho nazývá velkým dítětem, nepopsaným listem a samoukem divadla, který uspěl díky zvýšeným emocím a obrovské touze představit pocity, které ho tížily. Racek - krásná, emotivní inscenace, Genetovy Služky - foceno tzv. rybím okem z 1. řady. Úvaha o důležitosti poctivého a pokorného přístupu a upřímného prožívání práce u divadla (vzpomínka na inscenace Vladimíra Morávka v Hradci Králové).</p>

	2. NAHRÁVKA
1:47:30	<p>Pedagogická činnost na DAMU a FAMU: Na vojně v Armádním výtvarném studiu se narátor seznámil s Albertem Pražákem, který mu nabídl externí pozici na katedře scénografie pražské DAMU - výuka na téma Praktické využití fotografie ve scénografické praxi. Taktéž učil budoucí režiséry. V roce 1977 ovšem s kolegou Michaelem Rombergem nepodepsali tzv. Antichartu a byli nuceni ze školy odejít. Vzpomíná například na Janu Prekovou a Petra Kolínského, kteří ho zaujali už na škole. V roce 2002 přichází nabídka od nového šéfa katedry fotografie na FAMU Jaroslava Barty. Nedorozumění při přidělení oboru, narátor považován za anglistu, tak dostal na starost zahraniční studenty, například jim měl tlumočit výsledky klauzurních zkoušek. Později si našel obor jiný - vyučoval dějiny umění a civilizací, které se snažil koncipovat zajímavě, bez výčtů dat a faktů. Čerpal především z novátorského přístupu Andrewa Grahama-Dixona a z prací Juliana Bella. Obhajoba výuky klasické (tj. analogové) velkoformátové fotografie v digitální době proti názoru kolegy Roberta Silveria. Obtíže při docentské habilitaci, později personální změny ve vedení katedry, narátor nespokojen, odešel. Od 90. let se však věnoval práci na Hradecké fotografické konzervatoři - pokračování školy, kterou zakládal Ján Šmok. K jejímu znovuzaložení vyzván Janou Neugebauerovou z hradeckého Impulsu (Centrum podpory uměleckých aktivit). Zde ho práce velmi bavila, mohl učit svobodně, podle svých představ. Vznikla tu mnohá přátelství.</p>
2:09:12	<p>Doplnění informací o vzdělání: 1964—1968 Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, v posledním ročníku přijat na FAMU, obor fotografie. Na PedF studium přírodopisu a práce na pozemcích. V letech 1968—1970 učil na ZŠ ve Vodňanech vystudované obory, jako suplent navíc ruštinu a matematiku. Umístěnka do Vodňan přišla v době čtyřměsíčního pobytu v Anglii - brigáda - sběr jahod. S kamarádem vycestovali z Anglie ilegálně do Španělska na několik dní (historka s celníkem). Po srpnu 1968 váhali, zda se vrátit do Čech (měli nabídky na práci v Londýně), ale kvůli rodičům se vrátili domů. Po příjezdu do Čech jim byl zabaven automobil, který si koupili v Německu a narátor nastoupil se zpožděním na učitelské místo ve Vodňanech.</p> <p>1969—1974 studium FAMU, obor fotografie (až v prvním ročníku FAMU obhájil diplomovou práci na pedagogické fakultě). Z pedagogů FAMU rád vzpomíná na Václava Mencla [zobrazování architektury ve filmu] a na šéfa katedry Jána Šmoka [starší bratr tanečníka, choreografa a pedagoga Pavla Šmoka]. Ten učil vlastní obor Úvod do teorie sdělování, v němž si vymyslel i vlastní teorii a terminologii, uzavřen byl podle slov narátora legrační zkouškou. Na FAMU měl narátor kádrové problémy, hrozilo mu vyloučení pro údajné zatajení matčina vyloučení ze strany. Ján Šmok se ho zastal, děkanem tedy uděleno povolení pokračovat ve studiu pod podmínkou, že narátor nebude mít možnost opravných zkoušek. Pedagogové byli na jeho straně a u zkoušek mu pomáhali návodnými otázkami (Jiří Šmíd - dějiny umění, Jaroslav Polášek - optika).</p>

2:25:15	<p>Doplnění jména matky: Jana, rozená Mikšová, původem od Telče, narozena ovšem ve Vídni, viz úvod záznamu.</p> <p>Cestování: Na pozvání Jána (Pišty) Piroha, který tu natáčel film Sagarmatha (1988) odjel JP v roce 1987 do Himalájí. Zde se skamarádil se špičkovými horolezci Josefem Rakoncajem a Jaroslavem Stejskalem, ale i se čtveřicí slovenských horolezců Jozefem Justem, Dušanem Becíkem, Peterem Božíkem a Jaroslavem Jaškem, kteří o rok později zahynuli při sestupu poté, co zdolali Mount Everest alpským stylem po jihozápadní stěně. S tehdy začínajícím novinářem Josefem Klímou o tom JP napsal článek do časopisu Tvorba – četné kontroverze, tragický osud horolezců byl výsledkem spousty okolností, o kterých narátor už nechtěl mluvit. [kniha Jaroslav Stejskal: Zabudni na Everest nebo filmový dokument Everest - najťazšia cesta]</p> <p>Narátor s přítelem přešli načerno na týden do Tibetu, pobyt ve Lhase. V roce 1989 se tam vrátil, pořídil mnoho fotografií, z nichž některé se staly součástí kolektivní publikace Svět tibetského buddhismu s předmluvou Dalajlámy.</p>
2:34:18	<p>Po roce 1989 narátor strávil tři a půl měsíce v Jižní Americe, kterou projel jako průvodce turistů od agentury Michala Brunnera Montana Treking (dva a půl tisíce kilometrů dlouhá cesta z Buenos Aires až za Ohňovou zemi a zpět přes Chile, Argentinu a Brazílii).</p> <p>V roce 1990 se narátor vydal sám do USA, kde měl kamaráda, s nímž se seznámil v Polsku. Odbočka k Jerzemu Pašulovi a narátorovým návštěvám v Polsku: Pašula (narátorův spolubydlící z koleje na FAMU) byl hercem u Grotowského, kam JP jezdil do Teatr Laboratoria - viděl zde Grotowského inscenace</p> <p>Książę Niezłomny (1965) i Apocalypsis cum figuris (1969) a jiné. Seznámil se s herci Ryszardem Cieślakem, Stanisławem Scierskim a Elizabeth Albahacou, samotným Grotowským i jeho dramaturgem Ludwikem Flaszenem. S touto skupinou se přátelil také jistý holič z Wroclawi, který v 70. letech odešel do Brooklynu. Narátor ho tam v roce 1990 navštívil, bydlel u něj a na jeho doporučení fotil z nejlepších míst například pohledy na Manhattan. Následovala cesta do Kanady (Toronto na několik dní). Na základě těchto zkušeností osloven k cestě do Austrálie, kde provázel klienty cestovní kanceláře bratrů Brunnerových. S Milošem Brunnerem nejprve dvouměsíční průzkumná cesta a později se narátor do Austrálie vracel s turisty.</p> <p>V Polsku u Grotowského nefotil (Grotowski nedovolil). Jeho inscenace byly podle narátora „svlékáním kůže za živa“, tj. odhazováním všech zábran. Focení všechny zúčastněné rušilo. Ryszard Cieślak jediný hrál civilně, ostatní herci takzvaně jako o život. Především Stanisław Scierski se podle narátora dokázal oprostít od všeho rušivého včetně kamarádů, a to už při vstupu do divadla. V civilu byl naopak velmi dobrým a milým společníkem. Narátor také příležitostně přednášel na divadelní fakultě ve Wroclawi na pozvání tamního pedagoga a svého kamaráda Wiesława Hejna.</p>
2:44:25	<p>Austrálii navštěvoval jako průvodce opakovaně, dále navštívil Nový Zéland a rád vzpomíná na zájezd do Jihoafrické republiky. Příběh o dámách v podpatcích na náročné pěší túře po Dračích horách. Závěrečná vzpomínka pak patří vtípnému postřehu z cesty po</p>

	Skandinávii s Divadlem Drak, konkrétně výjimečným schopnostem technikářů z Draku coby jedlíků na luxusní lodi Viking Line mezi Stockholmem a Helsinkami.
2:51:48	KONEC

* Protokol nepředkládá ověřená fakta. Reprodukují informace v té podobě, v jaké je uvádí narátor. Případná vnější doplnění jsou odlišena hranatými závorkami.